

sint puține în zona la care ne referim, iar o delimitare mai precisă în timp încă nu este posibilă. Totodată, pentru a înțelege mai exact momentul și împrejurările istorice în care s-a făcut trecerea de la o cultură la alta trebuie să avem în vedere evoluția culturii dacilor liberi din tot spațiul de la nord și est de Carpați.

Apariția ca de altfel și sfârșitul culturii Lipița au fost explicate de V. M. Ciglik prin migrări de populație dacică, fără ca acest fenomen să poată fi explicat prin argumente temeinice. Pentru a ne convinge că așezările și necropolele Lipița nu se leagă genetic de culturile care au existat anterior în regiunea Nistrului Superior, V. M. Ciglik ar fi trebuit să facă un studiu comparativ între descoperirile Lipița și acelea din secolele IV — II î.e.n. Ipoteza potrivit căreia purtătorii culturii Lipița ar fi coborât din munți este contrazisă chiar de afirmația autorului că aceștia ar fi avut înclinație pentru agricultură (p. 151). Dealtfel, autorul se contrazice și la p. 145, unde menționează cultura Lipița ca „o apariție nouă în zona Nistrului Superior, cu toate că are și un caracter local”. Referitor la sfârșitul culturii Lipița, autorul ar fi trebuit să țină seama de fenomenul general al apariției culturii Sintana de Mureș în tot spațiul ocupat anterior de dacii liberi de la est de Carpați.

Numărul încă relativ mic de descoperiri de tip Lipița îngreunează stabilirea cu mai multă precizie a ariei de răspindire a acestei culturi. Cu toate acestea o hartă a tuturor descoperirilor culturii Lipița ar fi fost foarte necesară.

ION IONIȚĂ

PETRE DIACONU, SILVIA BARASCHÎ, *Păcuiul lui Soare. Așezarea medievală (secolele XIII — XV)*, II, Edit. Acad. București, 1977, 214 p., 121 fig., 27 pl.

Cercetările arheologice sistematice, începute cu peste douăzeci de ani în urmă pe insula Păcuiul lui Soare, unde a existat o importantă așezare din secolele X — XV, au atras atenția specialiștilor chiar de la publicarea primelor rezultate obținute. Treptat, acumularea de noi date a necesitat publicarea unei lucrări monografice, al cărei prim volum (1972) tratează atît importanța și rolul cetății bizantine din secolele X — XI ca bază navală, cît și funcția așezării de la Păcuiul lui Soare ca centru de schimb la Dunărea de Jos în secolul al XI-lea. Cel de-al doilea volum al monografiei se ocupă de așezarea medievală din secolele XIII — XV (săpături 1956 — 1974), care și-a găsit adăpost între zidurile vechii

cetăți bizantine, păstrindu-și rolul comercial, așa cum subliniază autorii în *Cuvînt înainte*.

Scurte considerații istorice sint rezultatul analizei datelor stratigrafice, a materialelor arheologice și numismatice, precum și al coroborării lor cu știrile izvoarelor scrise. Autorii au ajuns la concluzia că așezarea medievală de la Păcuiul lui Soare cunoaște trei niveluri de locuire. Primul nivel corespunde secolului al XIII-lea, pînă la invazia tătară din anul 1285. Cel de-al doilea nivel datează din secolul al XIV-lea, în ultima lui decadă cetatea suferind unele distrugereri, probabil ca urmare a cuceririi Silistrei de către turci. După această intervenție, zidul de incintă nu a mai fost reparat, iar locuirea din cel de-al treilea nivel, mai sporadică și de scurtă durată, aparține primului sfert al secolului al XV-lea și încetează brusc din motive necunoscute.

În capitolul *Despre un zid medieval de la Păcuiul lui Soare*, pe care-l datează pe baza elementelor tehnico-construcitive și de stratigrafie la cumpăna dintre secolele XIII — XIV, se afirmă că acesta făcea parte din sistemul de fortificație al așezării, căreia îi conferă, pe bună dreptate, un caracter urban medieval.

În capitolul *Locuințele din așezarea medievală* se face o prezentare a așezării, cercetată în condiții extrem de dificile datorate, în mare parte, Dunării care nu numai că inundă în fiecare an insula, dar o și micșorează în același timp, rupînd din maluri. Cu toate acestea, au fost dezvelite 50 de complexe de locuire, dintre care patru bordeie, restul fiind locuințe de suprafață. Din numărul total, numai șapte locuințe au fost cercetate integral, de o atenție mai mare bucurîndu-se complexele din secolele X — XI. Totuși, autoarea a reușit să ne prezinte o viziune clară a sistemului de construcție a caselor, împărțirea lor interioară, sistemul de încălzire și de pregătire a hranei, precum și unele elemente legate de organizarea spațiului dintre locuințe și a complexelor anexe, de caracter gospodăresc. În același timp nu s-au putut face observații privind unele detalii urbanistice, deoarece zona cercetată se găsește la periferia vechii așezări, și anume în zona portului. Mai mult, o parte din așezare a fost ocupată în secolul al XIII-lea și la începutul celui următor de cimitir. O prezentare cronologică a tuturor complexelor de locuire, a fazelor de refacere, precum și a elementelor care au permis datarea lor, ne-ar fi ajutat la înțelegerea mai exactă a celor trei niveluri din așezarea medievală urbană de la Păcuiul lui Soare.

Capitolul următor tratează *Activitățile economice (ocupații, meșteșuguri)* din așezarea de la Păcuiul lui Soare. Descoperirea în număr mic a ueltelor agricole este explicată prin

specificul așezării. În schimb, numărul mare de unelte necesare pescuitului atestă una din ocupațiile de bază ale locuitorilor. De asemenea, mai sînt atestate și alte ocupații, cum ar fi creșterea vitelor, reducerea fierului, prelucrarea lemnului, țesutul și cusutul. Cum este și firesc, în așezare s-au descoperit și numeroase obiecte de uz casnic. Cu unele rare excepții, aceste descoperiri, deși comentate pe baza unei ample bibliografii, au fost datate larg în secolele XIII — XV, necesitînd totuși o cronologie mai restrînsă.

Cel mai întins capitol îl constituie *Ceramica din așezarea medievală (secolele XIII — XV)*. La realizarea acestuia s-au întîmpinat unele greutăți datorate, pe de o parte, condițiilor de descoperire, iar pe de altă parte, imensității materialului, în cea mai mare parte fragmentar. Din motivele enunțate, în organizarea materialului, drept criteriu de clasificare nu a fost luat cel cronologic, cum era de așteptat, ci s-a făcut o prezentare a repertoriului de forme, indicîndu-se în unele cazuri o datare mai strînsă. În cadrul acestui material s-au evidențiat două mari categorii: ceramica comună și ceramica smălțuită. În contextul ceramicii comune se discută repertoriul de forme, fiecare dintre acestea cu tipurile și variantele lor, la care se adaugă o prezentare a motivelor ornamentale. Ceramica smălțuită reprezintă o proporție destul de mare (25%), ceea ce demonstrează folosirea ei uzuală. În această categorie se include și ceramica de import. Formele ceramicii smălțuite fac parte din categoria vaselor folosite, în general, pentru servitul mesei. Ceramica smălțuită se remarcă printr-o ornamentație deosebit de bogată și de variată, în cea mai mare parte executată în tehnica *sgraffito* și *champ-levé*, dar și decorată cu pastile, sau pictată cu cornul și pensula. Fără să se fi făcut o departajare pe cele trei niveluri de locuire, se poate totuși constata că majoritatea materialului ceramic datează din secolul al XIII-lea, ceea ce nu permite să se stabilească evoluția meșteșugului olăritului în așezarea de la Păcuiul lui Soare, de-a lungul unei perioade de peste două secole. În ceea ce privește tehnica de realizare a vaselor (calitatea pastei, a arderii și a modelării), cît și evoluția formelor, discuția se poartă, în majoritatea cazurilor, în legătură cu formele mai vechi. În încheiere sînt formulate concluzii deosebit de importante privind producția de ceramică din așezarea de la Păcuiul lui Soare. Astfel, se demonstrează evoluția unor forme și ornamente din secolul al XI-lea în ceramica

secolelor XIII — XV, în condițiile unei producții de serie, standardizate. De asemenea, se constată aici producerea ceramicii smălțuite, imitată după cea din import, pe care se găsesc și unele ornamente create de meșterii locali. În legătură cu locul de producție, autorii îl plasează în apropierea zidului de incintă, la marginea așezării, caracteristic centrelor urbane medievale. Analiza unor forme ceramice din așezarea de la Păcuiul lui Soare permite autoarei să reconsidere limitele cronologice ale unor stațiuni și necropole medievale din bazinul Dunării de Jos, întocmindu-se și un tabel deosebit de sugestiv.

În capitolul *Obiecte de podoabă și de cult* sînt prezentate interesante piese de podoabă sau provenind de la îmbrăcăminte. În ceea ce privește obiectele de cult, au fost luate în discuție cruciulițele simple și relieviare, datînd atît din secolele X — XI, cît și din secolele XIII — XV. Datorită numărului mare de piese de acest fel s-a ajuns la concluzia că în această localitate a existat un centru religios adăpostind o mănăstire sau o episcopie.

Armele și piesele de echipament, dateate în cea mai mare parte global, ca aparținînd secolelor X — XV, au fost clasificate în trei grupe: arme pentru lupta de apărare; arme pentru lupta la distanță; obiecte din echipamentul călărețului și al calului.

Unele dintre obiectele prezentate în aceste ultime două capitole reprezintă produsul meșteșugarilor locali. În același timp, se constată și prezența pieselor de proveniență străină, ajunse aici prin schimburi comerciale, dovîndu-se, astfel, rolul de centru comercial al așezării.

Următorul capitol, *Monede medievale și moderne*, este semnat de O. Iliescu. Din totalul de 298 monede, 209 au fost descoperite în timpul cercetărilor arheologice, iar 49 au fost găsite întîmplător; alte 40 exemplare nu au putut fi determinate. Din numărul total de monede, 248 exemplare se încadrează între 1204, anul cuceririi Constantinopolului de către cruciada a IV-a, și 1394, anul bătăliei de la Rovine. Pe baza acestor date, autorul conchide că în perioada amintită așezarea a cunoscut o intensă activitate economică. Capitolul este însoțit de un foarte util catalog al monedelor.

Ultimul capitol, interesant și util, *Contribuții la cunoașterea materiei prime și a tehnologiei folosite la piesele metalice în epoca medievală*, semnat de M. Mihalecu, se referă la un lot de cuțite și de bucăți de fontă. Analiza

metalografică a dovedit că obiectele respective au fost realizate în cadrul aşezării, de un singur meşteşugar.

Volumul mai conţine o listă de abrevieri, un rezumat şi o listă a figurilor în limba franceză, precum şi un indice de localităţi şi nume. Lucrarea de faţă este însoţită de un bogat material ilustrativ, constând din desene de foarte bună calitate, precum şi din fotografii, alb-negru şi mai ales color, atât de necesare capitolului privind ceramica. În explicaţia figurilor ar fi fost foarte util să se indice şi complexe din care provin materialele respective. În ce priveşte planul general al aşezării de la Păcuilui Soare, ar fi fost necesar să conţină mai multe detalii, precizându-se data funcţionării

locuinţelor şi a refacerii acestora, precum şi indicii privind fazele mai vechi ale aşezării. De asemenea, am sugera ca într-un viitor volum privitor la celelalte descoperiri arheologice din aşezare să se prezinte un plan de situaţie cuprinzând întreaga insulă.

Rezultatul unei munci tenace de a salva de apele Dunării o aşezare azi parţial dispărută, dar apărută atâtea veacuri de acelaşi fluviu, şi de a-i reda locul între centrele urbane din prima jumătate a mileniului al II-lea din bazinul Dunării de Jos, volumul al II-lea al monografiei *Păcuilui Soare* se înscrie ca o carte de referinţă pentru istoriografia epocii medievale.

STELA CHEPTEA